

lyozva magyarázza a mű esztétikai sajátosságait. Rámutat arra, hogy Dobrogeanu-Gherea és Mihail Ralea zseniális meglátásaikkal szinte előfutárai a genetikus-strukturalizmusnak, és a Lucien Goldmann által megalapozott irányzat román alkalmazóitól várja a totális kritikát, a teljes elemzést és értékelést nyújtó bírálatot.

Külön ki szeretném emelni — mert ez az egész folyóiratnak a jellegzetessége —, hogy a szerzők a román kritikát az irodalomtudomány általános alakulásának folyamatában vizsgálják, mint az egyetemes irodalmat gazdagító sajátos megnyilatkozást. Ezt a törekvést egyébként a folyóirat egyik szerzője, Nicolae Balotă tételesen is megfogalmazza: „Egyetlen irodalom sem fejlődik légüres térben. Az irodalom területe erőttér, ahol a belső és külső viszonyok szüntelenül módosulnak; akár a nemzeti irodalom belvilágában kialakuló kapcsolatokat tekintjük, akár azokat, amelyek összefüggést teremtenek e belvilág és a világirodalom között, az értékek kettős irányú közlekedési rendszere alakul ki.”

A *Cahier roumain* első száma tematikai súlypontja ellenére is igen gazdag és változatos, mert arra törekszik, hogy érzékeltesse a külföldi olvasóval a román kritikai élet sokoldalúságát és érdeklődésének kötetlenségét. Ezt szolgálják azok a rovatok, amelyek szemléltetik, mit fordítottak románra a világirodalom kritikai terméséből, mit olvasnak a román kritikusok a nemzetközi szakirodalom újdonságaiból, mit küld a román irodalom fordításban a különböző égtájak felé.

K. J.

Szovjetunió

A leningrádi *Nyeva* még augusztusban közölte Juvan *Sesztalov*, a Magyarországon is jól ismert manysi költő szociográfiai írását szülőföldjéről, a Hanti—Manysi Nemzetiségi Körzetről. Kincses táj ez. Egy 1023-as viking hadjárat színarany bálványnak hódoló pogányokat talál erre. S a mesés kincsek legendája fennmaradt a hosszú évszázadokon, míg napjainkban legközelebbi nyelvrokonaink, az obi-ugorok földje a kék és fekete arany, a földgáz és a kőolaj hazájává vált. Ez a csak milliárdokban mérhető gazdagság azonban nem változtathatja meg egyik napról a másikra egy nép életét. A szinte napjainkig gyűjtögető, halász-vadász életmódot folytató hanti—manysi nép csak 1930-ban, a nemzetiségi körzet megalakulásakor jutott el a nemzetiségi lét küszöbére. Azóta tudósok (Rombongyjeva, Tyereskin, Kisziljev, Motiseva, Kuzakova, Rubkoleva, Szajnahova, Vahruseva), fiatal költők, írók (Mikola Sulygin, Vlagyimir Volggin, Andrej Tarhanov, Roman Rugin), különböző szakemberek egész sora nevelődött ki az írástudatlan nép fiaiból. Most azonban az eddig csöndes vidék életritmusa felgyorsult. Be tudnak-e illeszkedni a ma halászháló, rénszarvaspásztorai ebbe a változó világba? *Sesztalov* bízik ebben, s hiszi, hogy népe új életkörülményei közt is megőrzi „zöld álmait”, dalait, ragaszkodását szülőföldjéhez.

A *Novij Mir* októberi száma David Kugulytyinov kalmük költő *A szó jelensége* című, Csingiz Ajtmatovnak ajánlott látomásos, áradó, népi elbeszélő elemeket is magába ötvöző költeményét közli. (Ez az utóbbi időszak egyik sajátos tendenciájának része. A *Druzszba narodov*, a szovjet irodalmak orosz nyelvű közlönye mellett az orosz és ukrán folyóiratok folyamatosan közlik a nemzetiségi irodalmak kiemelkedő alkotásait.)

A *Don*, az írószövetség rosztovi tagozata folyóiratának szeptemberi száma összeállítást közöl Solohov 50 éves írói jubileuma alkalmából. Ugyanebben a számban olvashatjuk Alekszandr Rogacsev Andrej Rubljov fölmagasztaltatása című elbeszélő költeményét. Ez is jellemző jelenség dokumentuma. Rubljov ma az alkotó értelmiség számára nem csak történelmi példa, de esztétikai és erkölcsi probléma is.

Az ukrán *Dnyipro* júliusi száma közli Ivan Dracs Utazásaimból című költeményciklusát, amelyben a tágabb közösség, az együtt élő népek sorsazonosságát fogalmazza meg.

A másik központi ukrán folyóirat, a *Vitcsizna* 10-es és 11-es száma közli Jurij Zbanackij *Nemcsak a legendákban élünk* című regényének második részét. (A regény első részét ugyanez a folyóirat 1971. 11-es és 12-es száma közölte.) A regény a második világháború ukrainai ellenálási mozgalmának realiztikus, emberközpontú ábrázolását adja.

B. A.

*

A *Novij Mir* 1973. júliusi és augusztusi számában először mutatkozott be a szovjet olvasók előtt A. *Kastanov*, a tehetséges fiatal belorusz prózaíró. A mintegy százoldalas kisregény hősei gyári munkások, mérnökök, feltalálók. Kastanov nem úgy nevezett termelési regényt írt. Egy-egy termelési folyamat vagy a munkaszervezés mégoly szakszerű leírásánál is jobban izgatja a fiatal író hőseinek emberi hitele, konfliktusaik lélektani motiváltsága. A cselekmény középpontjában az olvasó által jól ismert szerelmi háromszög áll, Tonja, Sztyepan és Arkagyij bonyolult kapcsolata. A hősök hétköznapi gondokkal küzdenek, szeretnek és gyűlölnek, fellángolnak és kiábrándulnak, egyszerűen ők is úgy élnek, mint annyian mások. Önkéntelenül is felvetődik a gondolat az olvasóban, hát ha csak erről van szó, érdemes volt-e az írónak tollat fogni? Sikerült-e Kastanovnak tükröt mutatni az olvasó elé: igen, így élünk, rólunk van szó, ezek a mi hétköznapijaink. Az író azt vizsgálja, hol siklott félre Tonja élete. Egy olyan fiatalasszony alakját állítja elé, aki magányosságában sem veszíti el erkölcsi tartását. Ugyanakkor van Tonja sorsának egy másik tanulsága is: a munka nem lehet menedék az élet más problémái elől. Meg kell tanulni egyszerűen élni, ha mégoly nehéz is.

Kíváncsian várjuk a fiatal író további műveit, vajon sikerül-e mélyebbre ásnia a hétköznapiok ábrázolásában. A kisregény címe: *Gyári negyed*.

Georgij Gulia, az ismert szovjet életrajzíró *Mihail Lermontov élete és halála* címmel közölte a nagy költő életéről írott regényét. A mintegy másfél száz oldalas írás műfaját nehéz lenne pontosan meghatározni, mégis talán úgy vélem, az esszé-regényhez áll legközelebb. Az író joggal figyelmeztet bennünket az előszóban arra, hogy nem lapalji jegyzetekkel agyonzsúfolt monográfiával vagy nagy lélegzetű irodalomtörténeti tanulmánnyal lesz dolga az olvasónak, hanem „pszichológiai élet-regénnyel”, ahol az író vállatóra fogja Lermontov életének és halálának máig szóló üzenetét.

Az oknyomozó történész lelkiismeretességével vizsgálja a költő lírai önéletrajzának fontosabb állomásait. Nem új adalékok alapján tisztázza a homályos életrajzi pontokat, nem arra vállalkozik, hogy irodalomtörténeti cáfolatát adja téves nézeteknek. A költő verseit mint leghitelesebb „emberi dokumentumokat” fogja vállatóra az életút megrajzolásánál. Erre annál is inkább joga van az írónak, mert kevés költőnél van olyan szoros és eltéphetetlen kapcsolat élethelyzet és vershelyzet között, mint éppen Mihail Lermontovnál. Egyetlen nyugtalanító kérdés vezet az író tollát másfél száz oldalon át: miért kellett az akkori Oroszországban olyan tehetségnek, mint Lermontov ilyen oktalan halállal elpusztulnia? A további kérdéseket ennek nyomán már inkább az olvasó teszi föl. Ki a bűnös Puskin és Lermontov haláláért, miért nem akadt ember, aki lefogta volna a gyilkos Dantesz és Martinov kezét? Ha igazán ismerték a barátok nemcsak a tivornyázó, női szíveket elhódító gárdahadnagyot, de azt a másik Lermontovot is, a „Korunk hőse” íróját, miért nem akadályozták meg a párbajt? Ők is cinkosok lennének? Tényleg senki sem látta előre a „rövid élet — hosszú szenvedés” tragikus fináléját?

Gulia hitelesen ábrázolja a tragikus pusztulás felé sodródó kivételes élet buktatóit és emelő pátuszát is. Lermontov életrajza írójának erős oldala a drámai atmoszférateremtés. Az ő tollát is a döbbenet vezeti, miként Konsztantyin Szimonovét: „Lermontov halálában engem mindennél jobban megdöbbent az, hogy még

most, 130 évvel a tragédia után is, sehogyan sem tudunk megbékélni ezzel a halállal”

A Moszkva folyóirat októberi száma közli a Goncsarov nővérek eddig ismeretlen leveleit. A levelek sok apró részletben tisztázzák Puskin tragédiájának körülményeit. Az ismert Puskin-kutató Blagoj méltán állapítja meg a publikációhoz írott utószavában, hogy bár mindennapos családi levelekről van szó, de a jelentőségük mégis igen nagy, nem egy régi keletű irodalomtörténeti babonát oszlatnak el Puskin családja körül. Eddigi ismereteinkkel ellentétben a levelekből az tűnik ki, hogy a Goncsarov lányok a kor átlagos műveltségénél jóval magasabb szinten álltak. A két idősebb nővér — Alekszandra és Jekatyerina — szerepét is árnyaltabban látjuk a publikált levelek alapján. Az Alekszandrárt idealizáló, Jekatyerinát pedig pocskondiázó drámák és regények egyoldalúságát alaposan megkérdőjelezi a most publikált levelek. Jekatyerina Nyikolajevna, a költő gyilkosának felesége, a sógornő legfőlegbb abban bűnös, hogy bár tudta, mi készül férje és Puskin között, mégsem figyelmeztette Natalja Nyikolajevnát. A levelekből a költőt fojtogató kicsinyes pletykák, a pétervári szalonok közönséges világának új meg új oldala tárul elénk, és ezzel is árnyaltabb lesz a kép a tragédia még ma is homályos hátteréről. Az irodalomtörténet feladata az életrajzi babonák elleni harc is. Igaza van Blagojnak, ez azonban csak akkor vezet eredményre, ha a történész a Puskin-tragédia vizsgálatakor felül tud emelkedni „a családi dráma” szűk horizontjain. A magyarázó szövegekkel ellátott levelek egyébként részletek *Obodovszkaja és Gyementyev Puskin körül* című készülő könyvből. A tanulmánykötet a nagy költő születésének 175. évfordulójára fog megjelenni.

A mi Látóhatárunkhoz hasonló lap, a Lityeraturnoje Obozrenyje októberi számában Ajtmatovval készített interjút a lap egyik munkatársa. A beszélgetés témája a nemzeti irodalmak kölcsönhatása és az egységes szocialista kultúra kialakulásának feltétele volt. Ajtmatov mintegy a maga életművének tanulságait értékelve megállapítja, hogy ha az eredetiség nem vezet összemérési értékekhez a kis népek irodalmában, ott nemegyszer felléphet az „esztétikai nacionalizmus” veszélye. Az etnográfizmus és absztrakcionizmus elutasítása, a sémák leküzdése, a standard páncél levetése „önmagunkhoz vezet”. A szocialista kirgiz irodalom forrásai itt keresendők. Elkerülhető a sematizmus veszélye, ha az író hősei „erkölcsi problémákat oldanak meg, feltárják és elemzik az élet bonyolultságát, szenvednek és lelki életet élnek”. Ajtmatov szerint a realizmus lehet csak nemzeti, a „modernizmus nemzet- és életfeletti”, az előbbinek van nemzeti karaktere, az utóbbi azonban csak az ember absztrakt sémáját rajzolhatja meg. A nemzeti kultúrák egymásra hatása és közeledése alapfeltétele az egységes szocialista kultúra kialakulásának. Az irodalomtörténet feladata, hogy ennek a bonyolult folyamatnak a konkrét megvalósulását és ellentmondásos útjait tanulmányozza — állapítja meg a nagy szovjet-kirgiz író Csingiz Ajtmatov.

B. N. I.